

Det indre mørke. Et essay om melankoli



Jon Vøllestad

psykolog ved Solli DPS og førsteamanuensis II ved Institutt for klinisk psykologi,
Universitetet i Bergen



Espen Hammer **Det indre mørke. Et essay om melankoli** Universitetsforlaget, 2004. Kr 229. 167 sider. ISBN 82 - 15 - 00622 - 1

Det biomedisinske paradigmet er i dag på fremmarsj både i den kliniske og akademiske hverdag. Menneskers livsvansker forstås innenfor dette paradigmet som analogt til fysisk sykdom, og psykoterapi omtales i en tilsvarende naturvitenskapelig språkdrakt. En fare ved denne utviklingen er at psykisk lidelse mister sin meningsdimensjon. Dette er også filosofiprofessoren Espen Hammers bekymring. Hans nye bok «Det indre mørke» er et forsøk på å etablere en motvekt til tingliggjørende forståelse av depresjon gjennom en undersøkelse av melankolibegrepet. Hammer vil vise at melankolien kan forstås som noe mer enn et patologisk avvik fra normal funksjon, nemlig som en tilstand som kan si oss noe vesentlig om det å være menneske.

I sitt essay tar Hammer leseren med på en vandring gjennom melankolibegrepets historie, fra den greske humoralpatologien til dagens kognitivistiske teorier om depresjon. Det viser seg da at spenningen mellom synet på melankolien som sykdom versus kilde til innsikt ikke er et nytt fenomen, men kan gjenfinnes i konkurrerende diskurser opp gjennom historien. Hammer knytter på elegant vis omfattende historiske prosesser sammen med det individuelle erfaringsnivå, blant annet ved å forstå melankolien i lys av det moderne samfunns tap av stabile meningsbærende systemer.

Samtidig er Hammer opptatt av melankoli som et fenomen i den enkeltes psykologiske utvikling, og henvender seg derfor til psykoanalysen. Ved hjelp av skriftene til Freud og Kristeva dannes et bilde av melankolikeren som et menneske som er ute av stand til å gi slipp på tapte objekter, og som derfor ikke klarer å leve et fremtidsrettet liv. Gjennom ulike filosofiske betraktninger utdypes melankolien som en tilstand som dypest sett belyser problemer knyttet til å eksistere i tiden, og til å skulle skape mening i tilværelsen. Den melankolske erfaringens tomhet og stillstand kan ses på som en manglende aksept av både tidens gang og ens egen forgjengelighet. Veien ut av melankolien går for Hammer gjennom «sorgarbeidet», som resulterer i en større grad av forsoning med våre eksistensielle grunnvilkår. Psykoterapi utgjør en utvei, men for Hammer tilbyr også litteraturen verdifulle muligheter for sorgarbeid – både gjennom skriving og lesing.

Hammer benytter mange litterære eksempler – både som sterke illustrasjoner på melankoliens fenomenologi, og som utgangspunkt for teoretiske betraktninger omkring temaet. Som man skjønner er dette et ambisiøst essay, som på rundt 150 sider kan fremvise et imponerende oppbud av teoretikere og forfattere. Til tider kan det nok gå litt fort i svingene, men Hammer er en grundig leser som i all hovedsak evner å gi klare fremstillinger av tankene til tungvektene som blant annet Julia Kristeva, Walter Benjamin, Emmanuel Levinas og Gilles Deleuze. Han fortjener også ros for måten han med letthet beveger seg mellom ulike fagfelt. Essayet engasjerer, og kan i så måte stå som eksempel på nettopp den vitalisering av forholdet til verden som Hammer i avslutningskapittelet fremstiller som melankoliens motsetning.

Skal jeg komme med noen innvendinger, må det være at Hammer ikke ofrer samtidens psykologi særlig oppmerksomhet. Selv om det biomedisinske paradigmet i dag er i vinden, er det tross alt ikke uten konkurranse eller kritikk innad i psykologien. En rekke retninger i dagens psykologi er levende opptatt av meningsdimensjonen, også i tilknytning til depresjon og annen psykopatologi. Jeg kunne vel også ønske at Hammer inkluderte andre psykoanalytiske teoretikere enn Freud, Lacan og Kristeva i sin utforskning av melankolien. Den relasjonelle og intersubjektive tradisjonen innen psykoanalysen er for meg gode eksempler på at psykologisk tenkning av i dag kan ivareta de perspektiver på eksistensen som Hammer hovedsakelig går til litteraturen, lyrikken og filosofien for å finne. Hammers fremstilling av Becks kognitive terapi blir dessuten noe banal. På denne måten blir Hammers bok for meg en bekreftelse på et ubehagelig faktum: Samtidens psykologi har svært liten gjennomslagskraft innen humaniora. Men det er en annen debatt, og i denne sammenheng blir kritikken for flisespikkeri å regne. «Det indre mørke» er en glimrende bok, og et verdifullt korrektiv til alle forenklete fremstillinger av mennesket og dets lidelse.